

Erakondade Rahastamise Järelevalve Komisjon

Justiitsministeerium
info@just.ee

Teie 07.06.2024 nr 8-1/4726-1
Meie 08.2024 nr 31-4/24-2/4

Arvamus erakonnaseaduse eelnõu kohta

Austatud proua Pakosta

Tänan Teid võimaluse eest anda tagasisidet eelnõu kohta. Esmalt kiidame eelnõu algatust ning eelnõusse on jõudnud Erakondade Rahastamise Järelevalve Komisjoni (edaspidi ka ERJK või komisjon) järelevalvet võimestavad kolm kõige olulisemat muudatust. Nendeks on kolmandatelt isikutelt dokumentide ja teabe küsimise õigus, keelatud annetuse kandmine riigieelarvesse, mitte selle teinud isikule ja sidusorganisatsioonide regulatsioon.

Järgmiselt toome teemade lõikes välja meie tähelepanekud ja ettepanekud.

1. Poliitilise tegevuse ja valimiskampaania eristamine

Leiame, et puudub vajadus ja kriteeriumid, et käsitleda eraldi poliitilist tegevust ja sellega seotud kulusid ning valimiskampaaniat koos valimiskuludega. Kehtiv seadus eristab neid kulusid, kuid praktikas on nende eristamine ajaliselt ja sisuliselt keeruline. Seadus ei näe ette kriteeriume, kuidas neid kulusid eristada, mistõttu ei ole vahetegemine kulu tegija (erakond vs inimene) järgi asjakohane. Poliitilise tegevuse läbiv mõiste kasutamine seaduses aitaks tagada võrdseid ja läbipaistvaid tingimusi kõigile poliitilise tegevusega tegelejatele igal ajal. Avalikest vahenditest valimiskampaania tegemise probleem seisneb selles, et avalikest vahenditest tehtud valimiskampaania kulud peidetakse teavituse taha, sest puudub poliitiliste- ja kampaaniakulude määratlus. Probleemiks on kujunenud ka Euroopa Parlamendi erakondade ja fraktsioonide raha kasutamine Eestis kandidaadile reklaami tegemiseks, mida samuti peetakse teavitustegevuseks, kuid see on üheselt poliitiline reklaam ja teenib kampaania huve.

2. Valimisliitude ja erakondade kohustuste ühtlustamine

Seoses valimisliitude õigusliku vormi muutumisega tuleks ühtlustada erakondade ja valimisliitude aruandlus ning muud kohustused, andes valimisliitudele samad õigused oma tegevust rahastada (nt laenude võtmine). Kehtiva seaduse kohaselt peaksid valimisliidud esitama kvartaliaruandeid saadud annetuste kohta, mida praegu ei tehta. Kui valimisliidud muutuvad MTÜdeks, peaksid ka neile laienema kvartaliaruande esitamise kohustus. Lisaks peaks valimisliidu liikmete nimekiri olema avalikkusele kättesaadav ja valimisliidu võetav laen reguleeritud sarnaselt erakonna võetava laenuga.

Näiteks EKS § 5¹ lõige 2 vajab täpsustamist või viidet kvartali aruande annetuste kohta esitamise tähtajale ja viisile (EKS § 12¹ lõige 8). Praeguses eelnõus ei ole üheselt selge, et valimisliidule kohalduvad samad reeglid nagu erakonnale. Erakonnad esitavad aruanded ka tulude ja kulude kohta. Praeguses sõnastuses tekib valimisliitudel topelt aruandluskohustus. Kui soovitakse ühtsetele alustele viia, siis komisjoni eelistus on panna valimisliitudele samaväärne aruandluskohustus, nagu on erakondadel.

Seondult EKS § 5¹ lõikega 3 tuleb eelnõu menetlemise käigus läbi mõelda, mida tähendab MTÜ puhul lõpetamine - vajab täpsustamist, kuidas komisjon MTÜ tegevuse alustamisest ja lõpetamisest teada saab. Soovitame selle sätte välja jätta.

EKS § 5¹ lõike 4 kohaselt on vastutab valimisliidu käesolevast seadusest tulenevate kohustuste täitmise eest vastutab valimisliitu juhtima õigustatud isik. Kui valimisliidud on edaspidi ainult MTÜ-d, siis juhtima õigustatud isik ei ole täpne termin ja vajab täpsustamist.

Uus ettepanek seoses valimisliitude laenamisega: EKS § 12² lõige 1 sätestab, et erakond võib sõlmida laenulepingu ainult juhul, kui laenuandja on krediitiasutus ning laenamine toimub turutingimustel. Laenulepingut võib tagada ainult erakonna varaga või tema liikme käendusega. Selline sõnastus on praktikas tekitanud probleeme. Näiteks võib ilma laenulepingu sõlmimata võtta laenu mittekrediitiasutuselt ja see ei ole keelatud. Palume sõnastust täpsustada ja sõnastada see näiteks järgnevalt: „Erakond ja valimisliit võib laenu võtta vaid krediitiasutuselt ning laenamine toimub turutingimustel. Laenulepingut võib tagada ainult erakonna või valimisliidu varaga või tema liikme käendusega.“

3. Erakonna liikmele tehtud annetus

Leiame, et EKS § 12³ lõige 1 vajab täpsustamist. Eelnõus ei ole üheselt aru saada, kas see sätte kohaldub ka erakonna nimekirjas kandideerivale kandidaadile, kes ei ole erakonna liige ja see tuleks lisada. Samuti on sõnastusest ebaselge, kas sellest sättest tuleneb, et erakonna liikmele tehtud keelatud annetus on erakonnale tehtud annetus. Veel tekib küsimus, et kui erakonna liige on saanud valimisteks varjatult annetuse, mida tuleb menetluse käigus tuvastada, milleks võib olla nt soodustus või tasuta saadud hüve, kas ka sel juhul on see erakonna annetus ja menetleda tuleb erakonda. Antud sätte vajab konkreetsemat täpsustust.

4. Sidusorganisatsioonid

EKS § 12⁶ lõige 1 punkt 3 sätestab, et erakonna sidusorganisatsioon käesoleva seaduse tähenduses on erakonnaga seotud järgmine sihtasutus või mittetulundusühing: ühendus, mille põhieesmärk või põhitegevus on erakonna või valimisliidu heaks või teiste erakondade või valimisliitude vastu kampaaniate korraldamine või annetuste kogumine. Eelnõus vajab täpsustamist olukord, kui organisatsioon tegutseb vaid mõne või veel mitme erakonna või valimisliidu poolt, siis kelle sidusorganisatsioon ta on. Samuti olukord, kui organisatsioon tegutseb mitme erakonna, nt liberaalse maailmavaate huvides, siis kelle sidusorganisatsioon see on. Samas ei nõua erakonnaseadus praegu valimisliidult tema sidusorganisatsioonist teavitamist. Sidusorganisatsioonid kohalduvad ainult erakondadele.

EKS § 12⁶ lõige 6 sätestab, et ERJK tuvastab haldusaktiga sihtasutuse või mittetulundusühingu vastavuse erakonna sidusorganisatsiooniks. Palume täpsustada, kas komisjon teeb sellise haldusotsuse tuginedes SA või MTÜ põhikirjale või tegevusele hinnanguliselt.

5. Muud tähelepanekud ja ettepanekud:

5.1. Ettekirjutuste kättetoimetamine on komisjonil mõnes menetluses probleemiks kujunenud. ERJK kirjade ja haldusaktide kätte toimetamine nii üksikisikutele, kui erakondadele on raske ja väga aeganõudev. Haldusmenetluse seadus võimaldab lugeda dokumendi äriühingule kättetoimetatuks juhul, kui see on saadetud e-posti aadressile, kuid see ei laiene mittetulundusühingutele. Üksikisiku tegeliku elukoha kindlakstegemine ja kättetoimetamine on mõnel juhul võimatu ja ainukeseks võimaluseks seda teha, on dokumendi resolutiivosa avaldamine üleriigilises ajalehes. Menetluseosalised, eelkõige üksikisikud, ei võta menetluses saadetud kirju ja ettekirjutusi vastu, kui need on saadetud tähtitud postiga. Komisjon on kasutanud ka tasulist kohtutäiturite teenust menetlusdokumentide kättetoimetamiseks, kuid me ei pea sellest avaliku

raha kasutamist otstarbekaks. Leiame, et komisjonil võiks olla õigus oma ettekirjutusi ja muid menetlusedokumente kätte toimetada nii elektrooniliselt, kui ka ametlikes teadaannetes. Elektroonilise kättetoimetamise säte võiks olla EKSs sarnaselt HMS § 27 lõike 2 punktis 3. Eriti näeme elektroonilise kättetoimetamise vajadust just valimisliitudele dokumentide kätte toimetamisel, samuti ka uue õiguse valguses küsida teavet ka kolmandatelt osapooltelt. See kiirendaks menetlust oluliselt ja kõrvaldaks tehnilised takistused.

5.2. EKS § 12⁵ vajab täpsustamist. Seadusest peab üheselt aru saama, kellel on kohustus teavitada enda arvelduskontodest ja milline regulatsioon kohaldub valimisliitudele, kes on eelnõu kohaselt MTÜd. Viide EKS § 5¹ lõikes 1 ei pruugi olla üheselt arusaadav ja soovitame täpsustada EKS § 12⁵. Kuna üksikkandidaadi kohta sätestatu laieneb ise kampaaniakulutusi teinud erakonna ja valimisliidu nimekirjas kandideerinud isikutele, siis kas see tähendaks, et nad kõik (neid on mitusada) peaksid oma kontodest, millelt teevad kampaania kulutusi, teavitama komisjoni. See oleks tohutu info ja kui komisjon peaks seda jälgima ja neid välja küsima, tooks see kaasa ülisuure ajakulu ja nõuab täiendavaid ressursse.

5.3. EKS § 12¹⁰ lõike 1² kohaselt määrab ERJK audiitori audiitortegevuse registrisse kantud vandeaudiitorite seast kolme pakkumise alusel. Palume täpsustada, kas siis ei ole võimalik audiitorit määrata, kui neli, kaks või üks audiitoritest on pakkumuse esitanud.

5.4. Teeme ettepaneku, et EKS § 12⁴ lõikes 4 sätestatud 64 eurot võiks olla 100 eurot. Ilmselt on summa jäänud eurole üleminekust ja mõistlik oleks ka summad tänapäevastes summades seaduses sätestada.

5.5. EKS § 12⁷ lõike 7 kohta on meil tähelepanek, et ERJK ei ole valitsusasutus.

5.6. EKS § 12¹¹ lõikes 5, § 12¹² lõikes 5 ja § 12¹³ on välja jäänud erakonna liige.

5.7. EKS § 12¹⁴ ja § 12¹⁵ palume eelnõu viia kooskõlla uue sõnastusega ja asendada sõna „arvelduskonto“ sõnadega „makse ja muud kontod“.

5.8. Informeerime, et EKS muudatused toovad kaasa infosüsteemi muutmise vajaduse ja infosüsteemi arendamiseks tuleb planeerida ka eelarves vastavad kulud.

Loodan, et meie tähelepanekud aitavad kaasa seaduseelnõu edasisele täiustamisele ning tagavad kõigile poliitilises tegevuses osalejatele võrdsemad ja läbipaistvamad tingimused.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Kaarel Tarand
komisjoni aseesimees
komisjoni esimehe ülesannetes

Nellika Valder
nellika.valder@riigikogu.ee

Tuuliki Lorvi
tuuliki.lorvi@riigikogu.ee